

Pozycja międzynarodowa państw w oczach wybranych grup studenckich

Mirosław Sułek

Uniwersytet Warszawski

Głównym przedmiotem zainteresowania w artykule jest pozycja międzynarodowa państw, ustalona na podstawie badań ankietowych czterech grup studenckich ze Słowenii, Polski, Słowacji i Ukrainy w latach 2015–2017. Do oceny pozycji dodano też wyniki zastosowania modelu formalnego. W pierwszej kolejności porównano wyniki między grupami studenckimi, następnie zaś między grupami studenckimi a wynikami zastosowania przyjętej formuły.

Artykuł składa się z trzech części. Pierwsza przedstawia metodykę badań, druga dostarcza niezbędnej podbudowy teoretycznej o pozycji i potęgę państw, trzecia zawiera wyniki badań ankietowych wraz z ich porównaniem do wyników opartych na modelu formalnym. Na końcu zamieszczono podsumowanie i wnioski.

Słowa kluczowe: pozycja międzynarodowa, potęga, badania ankietowe.

Zagadnienie pozycji międzynarodowej państw pozostaje pod stałą obserwacją nie tylko przedstawicieli nauki, ale również polityków, a nawet zwykłych obywateli. Ma więc ono dużą wagę teoretyczną i praktyczną. Pozycja państw może być określana na dwa zasadnicze sposoby – poprzez użycie specjalnych formuł (np. modeli matematycznych) albo odwołanie się do wiedzy fachowej ekspertów lub do grup, na opinii których nam zależy. Jedną z nich mogą być studenci stosunków międzynarodowych lub kierunków pokrewnych.

Celem artykułu jest przedstawienie międzynarodowej pozycji państw postrzeganej przez grupy studenckie ze Słowenii, Polski, Słowacji i Ukrainy w latach 2015–2017 oraz porównanie wskazań grup studenckich z pozycją międzynarodową państw wyznaczoną przez potęgę obliczoną za pomocą modelu formalnego. Do realizacji celu starałem się dopasować strukturę artykułu, który składa się z trzech części. Pierwsza przedstawia metodykę badań, druga dostarcza niezbędnej podbudowy teoretycznej o pozycji i potęgę państw, trzecia zawiera wyniki badań ankietowych wraz z ich porównaniem do wyników opartych na modelu formalnym.

W tytule artykułu użyłem terminu „grupy studenckie”, a nie „grupy eksperckie”. Uważam, że drugi termin byłby do zaakceptowania, ale w związku z tym, że z częścią

grup odbyłem raczej krótkie spotkania, nie wszyscy też studiowali stosunki międzynarodowe, zdecydowałem jak wyżej, co wydawało się bardziej naturalne.

Metodyka badań

Wszystkie badania zostały przeprowadzone przez mnie osobiście. Badania ankietowe na temat postrzegania pozycji/potęgi państw prowadzę nieprzerwanie od 2003 r. z różnymi grupami studenckimi (w kilku wypadkach również niestudenckimi), z którymi miałem okazję prowadzić zajęcia. Zdecydowana większość tych grup studiowała stosunki międzynarodowe; w niektórych wypadkach było to bezpieczeństwo narodowe i inne kierunki. Niektóre wyniki tych badań były publikowane¹.

Prowadzone przez mnie badania – mimo iż objęły znaczną liczbę lat – nie mogą być podstawą dla szerszych uogólnień, gdyż nie miały one charakteru systemowego, tzn. nie były one prowadzone równoległe przez inne osoby czy zespoły na wybranych uczelniach lub w wybranych ośrodkach². Z tego powodu nie mają waloru reprezentatywności, niemniej jednak mogą być podstawą do wysunięcia ostrożnych wniosków. Nadmienię, że przywołane wyżej badania prowadzone w państwach zachodnich miały charakter incydentalny.

W Polsce (2016 r.) badanie przeprowadziłem po zakończeniu 30-godzinnego kursatorium z przedmiotu „Prognozowanie i symulacje międzynarodowe”. W Słowenii (2015 r.) – po dwóch godzinach wykładu pod tytułem „Introduction to powermetrics” (Wprowadzenie do potęgotetrii); na Słowacji i Ukrainie (2017 r.) – po dwóch godzinach wykładu zatytułowanego „The global and local distribution of power after the cold war – a powermetric approach” (Globalny i lokalny układ sił po zimnej wojnie – podejście potęgotetryczne).

Studenci otrzymywali kwestionariusz z narzuconym przeze mnie wykazem 40 państw, który podlega ciągłym zmianom, a raczej uaktualnieniom ze względu na zmiany pozycji niemal wszystkich państw (tylko Stany Zjednoczone są niezmiennie

¹ Zob. M. Sułek, *Postrzeganie potęgi państw przez wybrane grupy eksperckie*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations” 2007, nr 1–2, s. 121–140. W artykule tym przedstawiłem m.in. wyniki podobnych badań, zawartych w: N.Z. Alcock, A.G. Newcomb, *The perception of national power*, „Journal of Conflict Resolution” 1970, t. 14, nr 3, s. 335–343; Ch.F. Doran, K.Q. Hill, K.R. Mladenka, K.W. Wakata, *Perceptions of national power and threat: Japan, Finland, and the United States*, „International Journal of Group Tensions” 1974, nr 4, s. 431–454; J.-Y. Caro, *L’approche économique de la puissance*, „L’Armement” 1999, nr 68, s. 123–129; idem, *Structures de la puissance: pour une méthodologie quantitative*, „Annuaire français de relations internationales” 2000, t. 1, s. 87–109. Zob. też: M. Sułek, *Potęga jednostek politycznych w oczach polskich grup eksperckich*, „Geopolityka” 2011, nr 5 (8), s. 2–8; idem, *The Power of Political Units According to Polish Experts Groups in Years 2003–2011*, Powermetric Information Network – <http://powermetrics.bplaced.net/surveys/> (od 2016 r. strona nie istnieje).

² Pewnym wyjątkiem są badania mojego doktoranta, pracownika MSZ RP, doktora Dariusza Michalika, który w swojej pracy przeprowadził badania ankietowe na temat potęgi/pozycji państw w grupie doświadczonych dyplomatów polskich w 2009 r. Zob. D. Michalik, *Modelowanie i symulacje międzynarodowego układu sił*, Dom Wydawniczy Duet, Toruń 2012, s. 203–217.

na pierwszym miejscu). Niektóre kraje wchodziły do listy, inne ją opuszczają. Jest rzeczą zrozumiałą, że nie ma jednoznacznych kryteriów pozwalających uwzględnić określone państwa, a inne – nie. Niemniej jednak 15-letnie doświadczenie w tej dziedzinie pozwoliło mi dostatecznie zobiektywizować proponowany wykaz państw. Wyjątek zrobiłem w wypadku ukraińskiej grupy studenckiej – jedynie w tym wypadku na liście 40 państw umieściłem Ukrainę, mimo iż według wielu kryteriów na to nie zasługiwała. Dodajmy, że liczba 40 państw jest w jakimś sensie na wyrost; największe znaczenie ma pierwsze 20–25 miejsc.

Zadanie studentów było dwojakie. Pierwsze brzmiało: uszereguj przedstawione państwa według zajmowanej pozycji międzynarodowej – od największej do najmniejszej. Drugie zadanie polegało na określeniu profilu (głównych źródeł) tej pozycji. Chodziło o wskazanie grupy czynników (lub grup czynników), które zdeterminowały wskazaną pozycję. Badani mieli wybór spośród trzech grup – polityczno-militarnych, gospodarczych i demograficzno-przestrzennych, przy czym mogli zaznaczyć jedną, dwie lub wszystkie trzy. Wskazanie na jedną grupę czynników określało pozycję danego państwa jako jednowymiarową, a więc silnie nie zrównoważoną. Wskazanie dwóch grup czynników prowadziło do określenia pozycji jako bardziej zrównoważonej, natomiast opowiedzenie się za trzema świadczyło o uznaniu danej pozycji za wysoce zrównoważoną (wielowymiarową).

Jako model formalny zastosowałem formułę własną, która będzie przedstawiona w dalszej części artykułu.

O pozycji międzynarodowej i potędze państwa

Waga zagadnienia pozycji międzynarodowej państw i innych uczestników stosunków międzynarodowych wynika z ich podstawowej cechy, a mianowicie hierarchiczności, którą można przecież ujmować jako układ pozycji. Oznacza to, że państwa – mimo formalnej równości wobec prawa – nie są równe w procesie wzajemnych oddziaływań. Głównymi uczestnikami stosunków międzynarodowej pozostają państwa. Pojęcie pozycji międzynarodowej państw często występuje obok „potęgi”, „roli” czy „statusu”. Niewątpliwie pojęcie pozycji w stosunkach międzynarodowych jest ważnym środkiem opisu międzynarodowego układu sił, w którym względnie samodzielne podmioty (państwa, ugrupowania państw czy po prostu jednostki polityczne) starają się realizować swoje cele, dysponując określoną siłą.

Ziemowit J. Pietraś w następujący sposób rozróżnia pozycję i rolę: „pozycja państwa jest zjawiskiem istniejącym obiektywnie, podczas gdy jego rola stanowi połączenie elementów obiektywnych ze świadomościowymi”³. Zasadność tego stwierdzenia zależy od przyjmowanych wyznaczników pozycji międzynarodowej. Jeśli będzie nim potęga (siła) państw, to trzeba podkreślić, że zawiera ona silny czynnik subiektywny

³ Zob. Z.J. Pietraś, *Międzynarodowa rola Chin*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1990, s. 29.

pod postacią chociażby realizowanej strategii wojskowej (będącej wyrazem woli wprowadzonej w czyn), która na bazie tych samych zasobów może zbudować mniejszą lub większą siłę militarną, a która ma bezpośredni wpływ na pozycję i rolę. Można się więc zgodzić z tym, że role odgrywane przez państwo są pochodną potęgi państwa i jego zachowań⁴.

Niewystarczające jest ujęcie, według którego pozycję (status) danego uczestnika stosunków międzynarodowych „wyznacza jego potencjał powiększony o umiejętności efektywnego wykorzystania go, czyli środki będące w jego dyspozycji”⁵. Otóż pozycja może być również pomniejszana i to nie tylko z winy danego uczestnika, lecz przez np. określone położenie geopolityczne (nakładanie pewnych ograniczeń przez środowisko międzynarodowe). Pozycja międzynarodowa państwa ma też bardziej dynamiczny charakter niż potęga, gdyż na pozycję większy wpływ mają czynniki zmienne, sytuacyjne. Zaliczyć można do nich szybkie zmiany sytuacji w wybranych regionach świata, gdzie krzyżują się interesy różnych państw, chwilowe sojusze i porozumienia, klęski żywiołowe i inne nieszczęśliwe wydarzenia o dużej wadze.

Wychodząc od tezy, według której stosunki międzynarodowe dadzą się wyrazić jako stosunki sił i interesów ich uczestników, możemy zdefiniować pozycję państwa jako jego miejsce w hierarchii międzynarodowej, wyznaczone przez jego potęgę (siłę, moc) oraz czynniki korygujące. Te ostatnie mogą mieć charakter **wzmacniający** (np. długie tradycje polityczno-wojskowe, sojusze, przyjaciele, dobre rządzenie, spójność wewnętrzna, korzystne położenie geograficzne) lub **osłabiający** (np. wrogowie, nieudolne rządy, skonfliktowane społeczeństwo, niekorzystne położenie geograficzne). Do czynników wzmacniających można też zaliczyć udział w organizacjach międzynarodowych, liczbę ambasad i misji dyplomatycznych czy zakres pomocy zewnętrznej (humanitarnej lub rozwojowej). Tak czy inaczej, główną determinantą pozycji każdego państwa jest jego potęga. W luźniejszym związku z potęgą pozostaje rola państwa.

Państwa dążą, podobnie jak praktycznie wszyscy ludzie, do **przetrwania i rozwoju**. Aby przetrwać i rozwijać się, muszą dążyć do maksymalizacji swojej potęgi. Czym ona jest i co się na nią składa?

Potęga państwa, czy jakiegokolwiek innej grupy społecznej, jest to zdolność do działań zbiorowych, wyrażająca się w zdolnościach produkcyjno-usługowych, ukierunkowanych na potrzeby pokoju (zdolność do działań twórczych), jak i na potrzeby wojny (zdolność do działań destrukcyjnych). Jak z powyższego wynika, możemy mówić o dwóch rodzajach potęgi: o potędze cywilnej i o potędze wojskowej. Lepiej

⁴ Zob. M.P. Sullivan, *Power in Contemporary International Politics*, University of South Carolina Press, Columbia 1990, s. 87; T. Łoś-Nowak, *Stosunki międzynarodowe. Teorie – systemy – uczestnicy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000, s. 146. O zastosowaniu teorii pozycji i roli wobec uczestnika niepaństwowego zob. D. Milczarek, *Pozycja i rola Unii Europejskiej w stosunkach międzynarodowych. Wybrane aspekty teoretyczne*, Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2003; J. Zając, *Role Unii Europejskiej w regionie Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2010.

⁵ T. Łoś-Nowak, op. cit., s. 148.

jest jednak operować pojęciem potęgi ogólnej czy też gospodarczej (będącej sumą potęgi cywilnej i wojskowej) oraz osobno potęgi wojskowej (będącej częścią potęgi ogólnej, gospodarczej). W stosunkach międzynarodowych na krótką metę większe znaczenie ma potęga wojskowa, natomiast na dłuższą – potęga ogólna.

Metody badania i oceny pozycji są ściśle związane z metodami badania i szacowania potęgi państw, ale nie są tożsame. W każdym razie szacowanie czy pomiar potęgi jest punktem wyjścia. Na ten temat istnieje już spora literatura, czego nie można powiedzieć o ocenie pozycji, chociaż w niektórych ujęciach te dwie drogi się pokrywają. Główna przyczyna tej różnicy tkwi prawdopodobnie w tym, że potęga ma charakter bardziej obiektywny i trwały niż pozycja (która zależy np. od zmiany sojuszników czy wrogów).

Można powiedzieć, że potęga państw zawsze podlegała szacunkom i ocenom, ale dopiero po II wojnie światowej stała się przedmiotem rozległych badań, co zaowocowało wieloma propozycjami miar tej podstawowej kategorii stosunków międzynarodowych⁶. Ale do osiągnięcia daleko idącej zgody jeszcze daleko.

Pozycja państwa, podobnie jak potęga, może być ujmowana całościowo oraz sektorowo. Stosownie do tego możemy mówić o mocarstwach (potęgach) uniwersalnych, pełnych oraz o mocarstwach (potęgach) sektorowych. O niektórych krajach możemy powiedzieć, że mają wysoką pozycję ogólną, ale o wielu – że mają wysoką pozycję sektorową. Wyróżniamy tu zwykle potęgi ekonomiczne, wojskowe, demograficzne, surowcowe, energetyczne czy kulturowe. W tej sytuacji można mówić o politycznej pozycji państwa, która jest funkcją czy też syntetycznym ujęciem potęg sektorowych. Tak więc pozycję polityczną państwa wyznacza rzeczywisty potencjał polityczny (potęga), a także subiektywne interpretacje tego potencjału dokonywane w innych państwach, co przejawia się w określaniu przez społeczność międzynarodową prestiżu lub autorytetu państwa⁷.

Dochodzimy w ten sposób do potęgometrii – jest to subdyscyplina geopolityki zajmująca się pomiarem potęgi uczestników stosunków międzynarodowych (głównie państw i innych jednostek politycznych) oraz modelowaniem, symulacjami i prognozowaniem międzynarodowego układu sił, a także kalkulacjami geopolitycznymi. Jest swego rodzaju odpowiednikiem ekonometrii w naukach ekonomicznych⁸. Potęgometria z aprobatą przyjmuje znaną tezę Raymonda Arona, że „Najważniejszą cechą każdego systemu międzynarodowego jest układ sił”, dlatego układ sił stawia w centrum swoich zainteresowań. Ale „układ sił” składa się z wielu pojedynczych „sił”, dlatego głównie one są przedmiotem pomiaru potęgometrycznego.

⁶ Ich szeroki opis zawiera: M. Sulek, *Potęga państw. Modele i zastosowania*, Wydawnictwo Rambler, Warszawa 2013. Jeszcze więcej propozycji omawia K.H. Höhn, *Geopolitics and the Measurement of National Power* (rozprawa doktorska), Hamburg 2011.

⁷ Por. Z.J. Pietraś, op. cit., s. 86.

⁸ Por. M. Sulek (red.), *Potęga 2015. Międzynarodowy układ sił w procesie zmian. Raport potęgometryczny*, Polskie Towarzystwo Geopolityczne, Kraków 2015, s. 84.

W potęgotetrii w pełni akceptuje się również tezę Bertranda Russella, zgodnie z którą „podstawowym pojęciem nauk społecznych jest władza, w tym samym sensie, w jakim energia jest fundamentalnym pojęciem fizyki”⁹. Problem w tym, że w języku polskim mamy dwa terminy „władza” i „potęga”, które w języku angielskim obsługuje jeden termin *power*. Ogólna zasada jest prosta – w stosunkach wewnętrznych termin *power* tłumaczymy jako „władza”, w nauce o stosunkach międzynarodowych jako „potęga”, aczkolwiek w niektórych wypadkach lepiej użyć „władzy”. Pozostając przy analogii fizycznej, najlepiej jest operować pojęciem „mocy socjologicznej”. Wtedy zarówno władzę, jak i potęgę państwa można zdefiniować jako ilość energii społecznej przetworzonej w jednostce czasu. Innymi słowy, władza i potęga – z punktu widzenia pomiaru potęgotetrycznego – mają ten sam wymiar, mogłyby więc być wyrażane w tych samych jednostkach.

Jest zrozumiałe, że postawy badaczy wobec pomiaru potęgi jednostek politycznych są zróżnicowane – od w pełni akceptujących poprzez sceptyczne aż po negujące. Przykładem tej ostatniej jest np. opinia konstruktysty Stefana Guzziniego z Danish Institute for International Studies (DIIS). Stwierdza on, że pojęcie potęgi zajmuje centralne miejsce w teoriach stosunków międzynarodowych – ma ono wyjaśniać np. zagadnienie „równowagi sił” czy też pomóc w przewidywaniu wyniku ewentualnego konfliktu, gdy znany jest rozkład potęgi. „To z kolei zakłada mierzalność potęgi, ale takie miary są bezużyteczne nie dlatego, że są ciągle niedoskonałe, ale dlatego, że są w ogóle niemożliwe”¹⁰. Pogląd Guzziniego uznaję za całkowicie nieuzasadniony, ale brak tu miejsca na szerszą dyskusję. Ogólnie rzecz biorąc, zgadzam się z poglądami, zgodnie z którymi praktycznie wszystko można zmierzyć¹¹.

Henry Kissinger, daleki raczej od stosowania metod ilościowych, dostrzegając potrzebę szacowania relatywnej siły państw czy regionów w tworzeniu porządku międzynarodowego¹². Pod koniec książki *Porządek światowy* pisze wprost: „Wydaje się, że nastąpiła pora na ponowne oszacowanie sił. W teorii równowaga sił powinna być możliwa do skalkulowania (powinno być raczej: «W teorii układ sił powinien być możliwy do skalkulowania» – uwaga moja – M.S.); w praktyce uzgodnienie kalkulacji jednego kraju z kalkulacjami innych państw i osiągnięcie porozumienia w sprawie wzajemnych ograniczeń okazało się niebywale trudne”¹³. Dodajmy, że postęp w tej

⁹ B. Russell, *Władza. Nowa analiza społeczna*, tłum. M. Kądzielski, R. Gołębiowski, Książka i Wiedza, Warszawa 2001, s. 18.

¹⁰ Por. S. Guzzini, *On the measure of power and the power of measure in International Relations*, DIIS Working Paper 2009, nr 28, s. 4, 14, <https://www.ciaonet.org/attachments/15295/uploads> (data dostępu: 26.06.2016).

¹¹ Por. D.W. Hubbard, *Pomiar uniwersalny*, tłum. U. Zinserling, MT Biznes, Warszawa 2013, s. 9, 17. (Zauważmy, że tytuł oryginału brzmi: *How to Measure Anything: Finding the Value of “Intangibles” in business*).

¹² Zob. H. Kissinger, *Porządek światowy*, tłum. M. Antosiewicz, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2016, s. 12.

¹³ Ibidem, s. 348. Roman Kuźniar w artykule recenzyjnym tak skomentował uwagę o „ponownym oszacowaniu sił”: „Odzywa się w tych zdaniach tęsknota przedstawiciela jedyne globalnego mocarstwa

dziedzinie, choć powolny, następuje, a dzięki nowoczesnym metodom i technikom liczenia sytuacja będzie się poprawiać.

Wyniki badań ankietowych

Poniżej przedstawiam wyniki badań ankietowych dla czterech wymienionych grup studenckich. Przedstawiają one odpowiednio kolejność państw według pozycji oraz jej profil. Wykazy państw nieco się różniły, ale dotyczyło to niemal wyłącznie ostatnich miejsc (wyjątkiem są Zjednoczone Emiraty Arabskie, które pojawiły w kwestionariuszu dla studentów słowackich).

Odczytajmy niektóre informacje zawarte w tabelach 1–4 na bazie kilku przykładów. Zaczniemy od Polski (tabela 1). Otóż jest to 23 potęga świata o profilu polityczno-militarnym i demograficzno-przestrzennym – wpływ czynników gospodarczych oceniono bardzo nisko. Interesującym przypadkiem pozostaje Izrael – został on umieszczony na bardzo wysokiej 12 pozycji; profil można odczytać jako polityczno-militarny i gospodarczy. Profil potęgi największego mocarstwa świata, czyli Stanów Zjednoczonych, można określić jako polityczno-militarny, demograficzno-przestrzenny i gospodarczy, czyli zrównoważony. Do krajów o najbardziej zrównoważonej potędze należą ponadto Australia i Chiny. Kraje o najbardziej niezrównoważonym profilu potęgi to Pakistan, Iran, Izrael. W podobny sposób odczytujemy analogiczne tabele 2, 3 i 4.

Dla przykładu porównajmy wskazania studentów ze wszystkich czterech grup wobec Rosji. Studenci słoweńscy i polscy umieścili Rosję na trzecim miejscu, słowaccy na czwartym, natomiast studenci ukraińscy dopiero na ósmym. Odmienne określono też profil – według studentów słoweńskich i słowackich jest to potęga polityczno-militarna i demograficzno-przestrzenna, ale ze znacznym udziałem czynników gospodarczych. Studenci polscy określili ją jako potęgę polityczno-militarną i demograficzno-przestrzenną (o bardzo niskim znaczeniu czynników gospodarczych), natomiast dla studentów ukraińskich jest to wyłącznie potęga polityczno-militarna.

Tabela 5 zawiera porównanie pozycji/potęgi państw uzyskanych na podstawie wskazań studentów oraz własnego modelu formalnego, pozwalającego określić dwa rodzaje potęgi: ogólną (gospodarczą) i wojskową¹⁴. Poniżej zamieszczam opis grup

do programowania świata (globalnej inżynierii)”; R. Kuźniar, *Henry’ego Kissingera rozważania o porządku światowym*, „Sprawy Międzynarodowe” 2016, nr 2, s. 130.

¹⁴ Oto stosowne formuły przywoływane przeze mnie w licznych publikacjach:

$$P_o = D^{0,652} \times L^{0,217} \times a^{0,109}; P_m = W^{0,652} \times S^{0,217} \times a^{0,109},$$

gdzie:

P_o – potęga ogólna,

D – produkt krajowy brutto,

a – powierzchnia terytorium,

P_m – potęga wojskowa,

W – wydatki wojskowe,

S – liczba żołnierzy w służbie czynnej.

Zob. np. M. Sułek, *Potęga państw...*, op. cit., rozdz. V.

studenckich. Państwa zostały uszeregowane według sumy wskazań, co jest równoznaczne ze średnią tych wskazań.

Tabela 1. Pozycja międzynarodowa/potęga państw we wskazaniach studentów stosunków międzynarodowych (Lublana, Słowenia 2015)

	Kolejność państw wg pozycji/potęgi	Pozycja/potęga państw wyróżniona ze względu na czynniki (profil pozycji/potęgi)		
		polityczno-militarne	gospodarcze	demograficzno-przestrzenne
1	USA	USA	Niemcy	Indie
2	Chiny	Rosja	Wielka Brytania	Brazylia
3	Rosja	Wielka Brytania	Szwajcaria	Chiny
4	Niemcy	Izrael	Belgia	USA
5	Wielka Brytania	Turcja	Japonia	Meksyk
6	Francja	Francja	Arabia Saudyjska	Indonezja
7	Japonia	Iran	Kanada	Rosja
8	Indie	Chiny	Norwegia	Hiszpania
9	Kanada	Niemcy	Australia	Filipiny
10	Brazylia	Pakistan	Chiny	RPA
11	Turcja	Polska	USA	Nigeria
12	Izrael	Australia	Holandia	Australia
13	Szwecja	Włochy	Francja	Turcja
14	Włochy	Egipt	Szwecja	Argentyna
15	Korea Południowa	Hiszpania	Austria	Egipt
16	Arabia Saudyjska	RPA	Korea Południowa	Tajlandia
17	Szwajcaria	Indie	Rosja	Pakistan
18	Hiszpania	Korea Południowa	Brazylia	Peru
19	Australia	Brazylia	Włochy	Włochy
20	Norwegia	Szwajcaria	Tajlandia	Polska
21	Holandia	Algieria	Argentyna	Malezja
22	Iran	Kanada	Malezja	Chile
23	Polska	Szwecja	RPA	Kanada
24	Austria	Norwegia	Turcja	Niemcy
25	Argentyna	Austria	Izrael	Algieria
26	Belgia	Arabia Saudyjska	Kolumbia	Iran
27	Meksyk	Nigeria	Wenezuela	Kolumbia
28	Egipt	Kolumbia	Chile	Wenezuela
29	Pakistan	Wenezuela	Hiszpania	Arabia Saudyjska

Tabela 1 – cd.

	Kolejność państw wg pozycji/potęgi	Pozycja/potęga państw wyróżniona ze względu na czynniki (profil pozycji/potęgi)		
		polityczno-militarne	gospodarcze	demograficzno-przestrzenne
30	RPA	Peru	Peru	Francja
31	Kolumbia	Japonia	Nigeria	Wielka Brytania
32	Indonezja	Chile	Indie	Szwecja
33	Tajlandia	Holandia	Iran	Korea Południowa
34	Malezja	Belgia	Egipt	Japonia
35	Nigeria	Meksyk	Algieria	Izrael
36	Wenezuela	Argentyna	Filipiny	Norwegia
37	Algieria	Tajlandia	Indonezja	Szwajcaria
38	Filipiny	Indonezja	Polska	Holandia
39	Peru	Filipiny	Meksyk	Austria
40	Chile	Malezja	Pakistan	Belgia

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego 30 studentów III i IV roku studiów na kierunku stosunki międzynarodowe, Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet w Lublanie (Słowenia), Lublana 21.05.2015 r.

Tabela 2. Pozycja międzynarodowa/potęga państw we wskazaniach studentów stosunków międzynarodowych (Warszawa 2016)

	Kolejność państw wg pozycji/potęgi	Pozycja/potęga państw wyróżniona ze względu na czynniki (profil pozycji/potęgi)		
		polityczno-militarne	gospodarcze	demograficzno-przestrzenne
1	USA	USA	Chiny	Chiny
2	Chiny	Chiny	Japonia	Indie
3	Rosja	Indie	Niemcy	Nigeria
4	Niemcy	Brazylia	Szwecja	Brazylia
5	Japonia	Japonia	Norwegia	Meksyk
6	Wielka Brytania	Niemcy	USA	Indonezja
7	Francja	Rosja	Holandia	Rosja
8	Brazylia	Francja	Wielka Brytania	USA
9	Indie	Wielka Brytania	Francja	Filipiny
10	Kanada	Kanada	Korea Południowa	Bangladesz
11	Australia	Meksyk	Szwajcaria	Tajlandia
12	Turcja	Włochy	Arabia Saudyjska	Wietnam
13	Arabia Saudyjska	Indonezja	Brazylia	Turcja

Tabela 2 – cd.

	Kolejność państw wg pozycji/potęgi	Pozycja/potęga państw wyróżniona ze względu na czynniki (profil pozycji/potęgi)		
		polityczno-militarne	gospodarcze	demograficzno-przestrzenne
14	Włochy	Australia	Polska	Egipt
15	Izrael	Hiszpania	Kanada	RPA
16	Korea Południowa	Korea Południowa	RPA	Malezja
17	Meksyk	Korea Północna	Australia	Kanada
18	Indonezja	Turcja	Wenezuela	Australia
19	Hiszpania	Nigeria	Chile	Argentyna
20	Iran	Arabia Saudyjska	Włochy	Algieria
21	Szwecja	Argentyna	Hiszpania	Kolumbia
22	Szwajcaria	Iran	Wietnam	Pakistan
23	Norwegia	Izrael	Indie	Wenezuela
24	Holandia	Pakistan	Argentyna	Iran
25	Polska	Polska	Tajlandia	Chile
26	RPA	Holandia	Malezja	Polska
27	Pakistan	Szwecja	Indonezja	Arabia Saudyjska
28	Korea Północna	Szwajcaria	Kolumbia	Hiszpania
29	Argentyna	Norwegia	Turcja	Francja
30	Wenezuela	RPA	Meksyk	Włochy
31	Nigeria	Egipt	Izrael	Korea Południowa
32	Chile	Algieria	Bangladesz	Niemcy
33	Egipt	Wenezuela	Filipiny	Wielka Brytania
34	Tajlandia	Chile	Rosja	Szwecja
35	Kolumbia	Kolumbia	Nigeria	Norwegia
36	Wietnam	Tajlandia	Iran	Japonia
37	Algieria	Filipiny	Algieria	Izrael
38	Malezja	Malezja	Pakistan	Holandia
39	Filipiny	Wietnam	Egipt	Korea Północna
40	Bangladesz	Bangladesz	Korea Północna	Szwajcaria

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego 48 studentów stosunków międzynarodowych (I rok uzupełniających dziennych studiów magisterskich), Instytut Stosunków Międzynarodowych UW, Warszawa, 19.01.2016 r.

Tabela 3. Pozycja międzynarodowa/potęga państw we wskazaniach studentów stosunków międzynarodowych (Kijów, Ukraina 2017)

	Kolejność państw wg pozycji/potęgi	Pozycja/potęga państw wyróżniona ze względu na czynniki (profil pozycji/potęgi)		
		polityczno-militarne	gospodarcze	demograficzno-przestrzenne
1	USA	USA	USA	Indie
2	Chiny	Rosja	Japonia	Chiny
3	Niemcy	Korea Północna	Niemcy	Indonezja
4	Japonia	Izrael	Wielka Brytania	Filipiny
5	Indie	Iran	Kanada	Malezja
6	Wielka Brytania	Pakistan	Polska	Bangladesz
7	Francja	Wielka Brytania	Chiny	Meksyk
8	Rosja	Francja	Szwecja	Wietnam
9	Kanada	Chiny	Holandia	Brazylia
10	Brazylia	Korea Południowa	Szwajcaria	Nigeria
11	Korea Południowa	Egipt	Australia	Ukraina
12	Australia	Turcja	Francja	Argentyna
13	Włochy	Arabia Saudyjska	Korea Południowa	USA
14	Arabia Saudyjska	Japonia	Arabia Saudyjska	Algieria
15	Hiszpania	Hiszpania	RPA	Tajlandia
16	Meksyk	Ukraina	Izrael	Chile
17	Holandia	Szwajcaria	Włochy	Kanada
18	Szwajcaria	Indie	Hiszpania	Australia
19	Szwecja	Meksyk	Indie	Turcja
20	Izrael	Szwecja	Turcja	Pakistan
21	Indonezja	Wietnam	Wenezuela	Polska
22	Turcja	Kolumbia	Brazylia	Rosja
23	Argentyna	Wenezuela	Kolumbia	Włochy
24	RPA	Indonezja	Bangladesz	Iran
25	Polska	Włochy	Tajlandia	RPA
26	Iran	Algieria	Argentyna	Egipt
27	Egipt	Malezja	Chile	Kolumbia
28	Korea Północna	Niemcy	Rosja	Wenezuela
29	Wietnam	Kanada	Wietnam	Japonia
30	Pakistan	Polska	Algieria	Hiszpania
31	Ukraina	RPA	Malezja	Arabia Saudyjska

Tabela 3 – cd.

	Kolejność państw wg pozycji/potęgi	Pozycja/potęga państw wyróżniona ze względu na czynniki (profil pozycji/potęgi)		
		polityczno-militarne	gospodarcze	demograficzno-przestrzenne
32	Filipiny	Argentyna	Indonezja	Niemcy
33	Chile	Holandia	Egipt	Korea Północna
34	Malezja	Brazylia	Meksyk	Francja
35	Nigeria	Australia	Nigeria	Szwajcaria
36	Algieria	Nigeria	Filipiny	Korea Południowa
37	Kolumbia	Tajlandia	Ukraina	Holandia
38	Tajlandia	Chile	Iran	Wielka Brytania
39	Wenezuela	Filipiny	Pakistan	Izrael
40	Bangladesz	Bangladesz	Korea Północna	Szwecja

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego 28 studentów stosunków międzynarodowych (I rok uzupełniających studiów magisterskich), Instytut Stosunków Międzynarodowych, Państwowy Uniwersytet Tarasa Szewczenki w Kijowie, Kijów, 5.04.2017 r. (Ukraina została uwzględniona tylko w ankiecie przeznaczonej dla studentów ukraińskich).

Tabela 4. Pozycja międzynarodowa/potęga państw we wskazaniach studentów geografii (Prešov, Słowacja 2017)

	Kolejność państw wg pozycji/potęgi	Pozycja/potęga państw wyróżniona ze względu na czynniki (profil pozycji/potęgi)		
		polityczno-militarne	gospodarcze	demograficzno-przestrzenne
1	USA	Iran	Australia	Meksyk
2	Chiny	Korea Południowa	Japonia	Indonezja
3	Japonia	USA	Niemcy	Nigeria
4	Rosja	Izrael	Szwajcaria	Chiny
5	Niemcy	Rosja	Chiny	RPA
6	Kanada	Wielka Brytania	USA	Indie
7	Wielka Brytania	Turcja	Kanada	Brazylia
8	Indie	Pakistan	Francja	Rosja
9	Francja	Niemcy	Włochy	USA
10	Korea Południowa	Egipt	ZEA ^a	Wenezuela
11	Meksyk	Chiny	Wielka Brytania	Algieria
12	Brazylia	Arabia Saudyjska	Holandia	Filipiny
13	ZEA ^a	Argentyna	Szwecja	Malezja
14	Arabia Saudyjska	Szwecja	Arabia Saudyjska	Peru

Tabela 4 – cd.

	Kolejność państw wg pozycji/potęgi	Pozycja/potęga państw wyróżniona ze względu na czynniki (profil pozycji/potęgi)		
		polityczno- -militarne	gospodarcze	demograficzno- -przestrzenne
15	Włochy	ZEA ^a	Rosja	Hiszpania
16	Australia	Wietnam	Hiszpania	Holandia
17	Turcja	Peru	Polska	Tajlandia
18	Szwecja	Francja	Tajlandia	Bangladesz
19	Indonezja	Japonia	Malezja	Wietnam
20	RPA	Kolumbia	Turcja	Kolumbia
21	Szwajcaria	Wenezuela	Brazylia	Wielka Brytania
22	Hiszpania	Chile	Indie	Polska
23	Wietnam	Włochy	Chile	Francja
24	Holandia	Polska	Egipt	Australia
25	Izrael	RPA	Korea Południowa	Argentyna
26	Egipt	Nigeria	Kolumbia	Chile
27	Kolumbia	Bangladesz	RPA	Turcja
28	Polska	Filipiny	Izrael	Kanada
29	Argentyna	Kanada	Bangladesz	Niemcy
30	Tajlandia	Meksyk	Meksyk	Włochy
31	Iran	Hiszpania	Argentyna	Szwajcaria
32	Wenezuela	Algieria	Peru	Pakistan
33	Chile	Indie	Indonezja	Egipt
34	Bangladesz	Holandia	Wenezuela	Izrael
35	Peru	Szwajcaria	Iran	Japonia
36	Malezja	Australia	Pakistan	ZEA ^a
37	Filipiny	Brazylia	Filipiny	Arabia Saudyjska
38	Pakistan	Indonezja	Wietnam	Szwecja
39	Nigeria	Malezja	Algieria	Iran
40	Algieria	Tajlandia	Nigeria	Korea Południowa

a – Zjednoczone Emiraty Arabskie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego 25 studentów geografii (II i IV rok studiów), Uniwersytet w Prešov (Słowacja), Wydział Nauk Humanistycznych i Przyrodniczych, Katedra Geografii i Geoinformatyki Stosowanej, Prešov, 28.03.2017 r.

Grupy studenckie

A – 30 studentów III i IV roku studiów na kierunku „stosunki międzynarodowe”, Wydział Nauk Społecznych, Uniwersytet w Lublanie (Słowenia), Lublana, 21.05.2015 r.

B – 48 studentów stosunków międzynarodowych (I rok uzupełniających dziennych studiów magisterskich), Instytut Stosunków Międzynarodowych UW, Warszawa, 19.01.2016 r.

C – 28 studentów stosunków międzynarodowych (I rok uzupełniających studiów magisterskich), Instytut Stosunków Międzynarodowych, Państwowy Uniwersytet Tarasa Szewczenki w Kijowie, Kijów, 5.04.2017 r. (Przypomnę, że Ukraina została uwzględniona tylko w ankiecie przeznaczony dla studentów ukraińskich).

D – 25 studentów geografii (II i IV rok studiów), Wydział Nauk Humanistycznych i Przyrodniczych, Katedra Geografii i Geoinformatyki Stosowanej, Uniwersytet w Prešov (Słowacja), Prešov, 28.03.2017 r.

Tabela 5. Porównanie pozycji/potęgi państw na podstawie różnych miar (lata 2015–2017), kolejność według sumy wskazań studentów

	Państwa (kolejność wg sumy wskazań studentów)	Pozycja na podstawie wskazań grup studenckich				Pozycja na podstawie modelu formalnego		Różnice wskazań studentów ^a	
		A	B	C	D	P _o	P _m	P _o	P _m
1	USA	1	1	1	1	1	1	0	0
2	Chiny	2	2	2	2	2	2	0	0
3	Niemcy	4	4	3	5	6	11	+3	+8
4	Rosja	3	3	8	4	7	3	+3	0
5	Japonia	7	5	4	3	4	9	-1	+4
6	Wielka Brytania	5	6	6	7	8	7	+2	+1
7	Francja	6	7	7	9	9	6	+2	-1
8	Indie	8	9	5	8	3	4	-5	-4
9	Kanada	9	10	9	6	10	16	+1	+7
10	Brazylia	10	8	10	12	5	8	-5	-2
11	Korea Pd.	15	16	11	10	15	10	+4	-1
12	Włochy	14	14	13	15	13	15	+1	+3
13	Arabia Saudyjska	16	13	14	14	19	5	+6	-8
14	Australia	19	11	12	16	14	13	0	-1
15	Turcja	11	12	22	17	17	18	+2	+3
16	Szwecja	13	21	19	18	32	47	+16	+31
17	Meksyk	27	17	16	11	11	26	-6	+9

Tabela 5 – cd.

	Państwa (kolejność wg sumy wskazań studentów)	Pozycja na podstawie wskazań grup studenckich				Pozycja na podstawie modelu formalnego		Różnice wskazań studentów ^a	
		A	B	C	D	P _o	P _m	P _o	P _m
18	Izrael	12	15	20	25	49	23	+31	+5
19	Hiszpania	18	19	15	22	16	24	-3	+5
20	Szwajcaria	17	22	18	21	33	53	+13	+33
21	Holandia	21	24	17	24	28	37	+7	+16
22	Indonezja	32	18	21	19	12	22	-10	0
23	Iran	22	20	26	31	21	12	-2	-11
24	RPA	30	26	24	20	28	37	+4	+13
25	Polska	23	25	25	28	25	27	0	+2
26	Argentyna	25	29	23	29	20	30	-6	+4
27	Egipt	28	33	27	26	22	25	-5	-2
28	Wietnam	29	36	29	23	36	32	+8	+4
29	Pakistan	29	27	30	38	23	20	-6	-9
30	Kolumbia	31	35	37	27	30	17	0	-13
31	Tajlandia	33	34	38	30	24	29	-7	-2
32	Wenezuela	36	30	39	32	27	62	-5	+30
33	Chile	40	32	33	33	39	44	+4	+11
34	Nigeria	35	31	35	39	18	52	-16	+18
35	Malezja	34	38	34	36	35	34	0	-1
36	Filipiny	38	39	32	37	29	49	-7	+13
37	Algieria	37	37	36	40	37	19	0	-18

a – Liczby dodatnie oznaczają, że studenci ocenili pozycję danego państwa wyżej niż wynika to z modelu formalnego; w wypadku liczb ujemnych jest odwrotnie. Zero oznacza zgodność pozycji.

Źródło: opracowanie własne. Pozycja państw na podstawie wskazań grup studenckich: tabele 1–4; pozycja na podstawie potęgi gospodarczej i wojskowej: R. Białoskórski, R. Kobryński, M. Sulek, *Potęga państw 2017. Międzynarodowy układ sił w procesie zmian. Raport potęgotretyczny*, Oficyna Wydawnicza Aspra-JR, Warszawa 2017, s. 41–43; 59–60.

Wyniki zawarte w tabeli 5 pozwalają zauważyć dwa rodzaje różnic. Pierwszy to różnice wskazań pozycji między grupami studenckimi; drugi natomiast to różnice między uśrednionymi wskazaniami studenckimi a pozycją wskazaną przez model formalny dla dwóch rodzajów potęgi – ogólnej (gospodarczej) i wojskowej. Jest zrozumiałe, że wskazania badanych grup różnią się między sobą, ale nie są to różnice tak duże, by je dyskwalifikowały. Polska została sklasyfikowana między 23 a 28 miejscem (najsurowiej ocenili nas studenci słowaccy). Pełna zgoda była tylko na

dwóch pierwszych miejscach (USA, Chiny). Największy rozrzut ocen dotyczył takich krajów, jak Meksyk, Indonezja, Iran, Izrael oraz Rosja. W drugim rodzaju różnic najciekawsze przypadki odnoszą się do tych sytuacji, w których pozycja wskazana przez studentów jest wyraźnie wyższa lub wyraźnie niższa niż wynikająca z modelu formalnego. Studenci wskazywali raczej na tzw. faktyczną pozycję międzynarodową, czyli uwzględniającą – oprócz wskaźników wewnętrznych, obiektywnych, wymiernych – także czynniki ją wzmacniające i osłabiające. Najbardziej spektakularne przypadki to Szwecja i Szwajcaria – w obu wypadkach studenci umieścili te kraje znacznie wyżej niż wynika to z modelu formalnego. Na znacznie wyższej pozycji umieścili też Izrael, Holandię, a także Wenezuelę, Chile i Niemcy. Na drugim biegunie znalazły się kraje, które osiągnęły znacznie wyższą pozycję zgodnie z modelem formalnym. Dotyczy to w szczególności takich krajów, jak Algieria, Pakistan, Indonezja, Iran, Kolumbia i Tajlandia, a w trochę mniejszym stopniu Brazylia. Z kolei największa zgodność pozycji obejmuje USA, Chiny, Francję, Australię i Malezję oraz w nieznacznie mniejszym stopniu – Arabię Saudyjską, Hiszpanię i Polskę.

Podsumowanie i wnioski

Przedmiotem artykułu była ocena państw pod względem pozycji międzynarodowej na podstawie przeprowadzonych przeze mnie badań ankietowych wśród czterech grup studentów – słoweńskich, polskich, słowackich i ukraińskich w latach 2015–2017. Wyniki te zostały porównane z obliczeniami potęgi państw, dzięki zastosowaniu modelu formalnego.

Na podstawie przeprowadzonych badań uprawnione wydaje się przedstawienie dwóch wniosków. Pierwszy – zróżnicowanie wskazań między grupami studentek nie jest zbyt duże, aczkolwiek są wyjątki (dotyczy to np. pozycji i profilu potęgi Rosji wskazanych przez studentów ukraińskich, co zapewne wynikało z postrzegania Rosji jako kraju nieprzyjaznego). Drugi – w kilku przypadkach występują bardzo duże różnice między ocenami studentów a wynikami zastosowania modelu formalnego in plus oraz in minus. Najwięcej pozycji studenci dodali Szwajcarii i Szwecji, a najwięcej odjęli Pakistanowi, Iranowi i Kolumbii.

Badania nad potęgą i pozycją międzynarodową państw są potrzebne, gdyż mogą służyć celom nie tylko poznawczym, ale i decyzyjnym. Szczególnie obiecujące wydają się badania porównawcze nad potęgą postrzeganą oraz potęgą wynikającą z zastosowania modeli formalnych. Politycy podejmują decyzje zgodnie z potęgą postrzeganą, ale to postrzeganie może być bardziej zobiektywizowane dzięki zastosowaniu metod formalnych.

International Position of States in the Eyes of Selected Student Groups

The main subject of interest in the article is the international position of states, obtained on the basis of surveys of four student groups from Slovenia, Poland, Slovakia and Ukraine in 2015-2017. The results of using the formal model were also added to the evaluation of the position of the states. First, the results were compared between student groups, and then between student groups and the results of the adoption of the formula used.

The article's structure consists of three points. The first presents the research methodology, the second provides the necessary theoretical foundation regarding the position and power of states, the third contains the results of the survey together with their comparison to the results based on the formal model. Finally, the summary and the conclusions are provided.

Keywords: international position, power, surveys.